

ลูกหลานกุลาบ้านโนนใหญ่จากครอบครัวพ่อค้าเร่สู่วิถีแรงงานอีสาน พ.ศ.2500-2525
Descendents of the Kula of Non Yai Village: From Families of Travelling
Merchants to the Isan Labor Force between BE 2500-2525

สุธิดา ตันเลิศ พัทธีธานี อนันท์ธนา เมธานนท์ สุรัชดา คึงเพียร และเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ ผู้แต่ง
เสาวณีย์ ตรีรัตน์ เอ็กกษานเดอร์ ผู้แปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ

บทคัดย่อ

งานศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเรื่องการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กุลานิคมในจังหวัดอุบลราชธานี กับจังหวัดยโสธร ด้วยมุมมองทางประวัติศาสตร์ กุลาเป็นคำที่คนล้านนาใช้เรียกคนต่างถิ่น ชุมชนโนนใหญ่ได้ใช้คำเรียกคนต่างถิ่นว่ากุลาลเช่นเดียวกัน แต่กุลากลับเรียกตัวเองว่าต้องสู่มาจากประเทศพม่า เป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงดำ หรือปะโอ ที่เขามาตั้งรกราก ณ บ้านโนนใหญ่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีอาชีพเป็นพ่อค้าเร่ มีฐานะเป็นขี้ขี้ในชุมชนไทลาว ในปีพ.ศ.2480 ได้เริ่มมีการขึ้นทะเบียนคนต่างด้าว ทางกรมสยามได้จัดกลุ่มกุลาลชุมชนโนนใหญ่ในฐานะคนต่างด้าว ที่มีนามสกุลว่าต้องสู่ ต่อมาลูกหลานกุลาลได้เปลี่ยนไปใช้นามสกุลมารดา และสืบทอดวัฒนธรรมไทลาวเป็นหลัก เนื้อหาของงานมี 3 ส่วน ได้แก่ภูมิหลังที่มาของชุมชนโนนใหญ่ ประวัติศาสตร์กุลานิคมในใหญ่ ลูกหลานกุลานิคมในวิถีแรงงานอีสาน ผลการศึกษาพบว่า ช่วงปีพ.ศ.2500 - 2525 มีลูกหลานกุลาบ้านโนนใหญ่ได้เลือกละทิ้งบ้านเกิดเมืองนอน เพื่อดำรงชีวิตในพื้นที่ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร กรณี การขายแรงงานในพื้นที่ภาคใต้ ประกอบอาชีพคนงานตัดไม้ฟืนรถไฟ คนงานเหมืองแร่ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นคนงานผ้าโกดัง คนขับรถสามล้อเครื่องรับจ้าง มูลเหตุในการขายแรงงานต่างถิ่น คือ ความยากจนและความต้องการแสวงหาโชคลาภอย่างนักผจญภัยเช่นบรรพบุรุษ วิถีแรงงานอีสานของกลุ่มศึกษานี้ได้ค้นพบถึง การนำใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการพลิกผันชีวิตลูกหลานกุลาลเข้าสู่ระบบแรงงาน ผลการศึกษาได้ค้นพบว่า ลูกหลานกุลานิคมใหญ่คือ ตัวอย่างของชุมชนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างกลมกลืน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนไทลาว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นประการหนึ่งในสังคมและวัฒนธรรมมาเซียน

คำสำคัญ กุลา โนนใหญ่ ชาติพันธุ์ แรงงานกุลาล

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

This research was conducted as a part of an Art & Culture Maintenance Project entitled ‘Compilation of Historical Information on the Kula Ethnic in Ubon Ratchathani and Yasothon Provinces.’ ‘Kula’ is a term originally used by Lanna people to refer to people of other origins. This term was later adopted by native villagers of Non Yai Village. The Kula, however, call themselves ‘tong su’, an ethnic subgroup of the Black Karen or Pa-O ethnicity originally from Burma. During King Rama IV’s reign, the male Kula travelled to Non Yai Village as merchants and settled there as ‘koei sui’ (a term describing sons-in-law who are not native to the village) in this Tai-Lao community. In BE 2480 (1937 AD) foreigner registration was mandated, and the Siamese Government thus categorized the Kula in the Non Yai community as ‘foreigners’ with the last name ‘Thongsu.’ Later, younger generations of Kula started to adopt their mothers’ last names and practice Tai-Lao cultures. This research covers three sub-topics, namely, the background of the Non Yai community, the history of the Kula in Non Yai, and Kula descendents in the Isan labor force. The findings show that between BE 2500-2525 (1942-1977 AD), younger Kula abandoned their native village for life in Thailand’s South construction and Bangkok. Those who took labor jobs became lumberjacks in the railroad construction and mine workers. Those who worked in Bangkok became warehouse guards and auto rickshaw drivers. Motivating factors were poverty and the adventurous drive to seek fortune like their ancestors. Life as laborers indicated that the National Economic and Social Development Plans pushed them into the labor force. The findings also show that descendents of Kula in the Non Yai community are an exemplar of ethnic and cultural heterogeneity, and yet they live in harmony with the Tai-Lao community. This is one unique social and cultural trait in the ASEAN community.

Key words: Kula, Non Yai, ethnicity, Kula laborers

บทนำ

บทความนี้ได้รับการปรับปรุงมาจากบทนำเสนอภาคบรรยายในหัวข้อเรื่อง ลูกหลานกุลาบ้านโนนใหญ่จากครอบครัวพ่อค้าแร่สู่วิถีแรงงานอีสานพ.ศ.2500-2525 ในการประชุมวิชาการมอบ.วิจัย ครั้งที่7¹ ชุมชนโนนใหญ่เป็นตัวอย่างของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาติ² ในการพลิกฟื้นดินแดนที่ราบสูงให้หลุดพ้นจากความยากจน (สุรสม กฤษณะจุฑะ, 2557) จุดพิเศษของชุมชนโนนใหญ่ คือ การก่อตัวมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายเริ่มด้วยมอญเขมรสมัยก่อนพระนคร สมัยวัฒนธรรมพระนคร สมัยวัฒนธรรมล้านช้าง และสมัยวัฒนธรรมรัตนโกสินทร์ ในสมัยหลังมีการผสมผสานทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มไทลาว จีน และตองสู่หรือกลา ชำนาญ ศิริวารินทร์ ทายาทกุลาบ้านโนนใหญ่ได้อธิบายความหลากหลายของผู้คนบ้านโนนใหญ่ประกอบด้วย 5 กลุ่มชาติพันธุ์ที่นอกเหนือจากคนไทลาว ได้แก่ คนกลา คนตองสู่ คนยาง คนกะเหรี่ยง และคนพม่า (ชำนาญ ศิริวารินทร์, 2539:3) ทวี ไชยสัตย์ ให้ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์บ้านโนนใหญ่เพิ่มเติมประกอบด้วย พม่า กุหลา ไทยใหญ่ ไทยเหนือ และภูไท

¹ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2556 ในประเด็น “การพัฒนาท้องถิ่นสู่ภูมิภาคอาเซียน: การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต.กับการเสนอโครงการวิจัย “เรียนรู้อดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบัน กับ With the Old Boy”

²เพื่อผลักดันให้เศรษฐกิจและสังคมไทยได้ก้าวสู่ระบบใหม่ แนวทางการพัฒนาประเทศในช่วง 10 ปีแรก ของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 (พ.ศ.2504-2519) เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กล่าวคือคมนาคมขนส่ง โทรคมนาคม เชื้อนเพื่อการเกษตร และการชลประทานและไฟฟ้า การผลิตเพื่อการส่งออก พร้อมการส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการประกอบกิจการ (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551:120) โครงการเหล่านี้มีความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ได้สร้างผลดีให้กับกุลาบ้านโนนใหญ่ กล่าวคือ (1) การสร้างโอกาสให้กับลูกหลานกุลาดำรงชีพในสังคมไทยตามขั้นตอนการพัฒนาประเทศ (2) การเดินทางออกจากหมู่บ้าน เพื่อเรียนรู้แบบแผนการดำเนินชีวิตแบบใหม่ในฐานะแรงงานพลัดถิ่นอีสานตามข้อเสนอของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร กับคริส เบเคอร์ (2539) ในฐานะแรงงานในเมืองกับแรงงานในการผลิตเพื่อส่งออก (ผาสุก พงษ์ไพจิตรกับคริส เบเคอร์ ,2539:299-360) ผลเสีย ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปรากฏต่อชุมชนบ้านโนนใหญ่ กล่าวคือ การสิ้นสุดอาชีพพ่อค้าแร่ กองคาราวานสินค้า

(ทวี ไชยศัตย์, 2545 :3-4) ราชบัณฑิตสภาไทยได้ให้นิยามต่อ่งสู่³ หมายถึง “น. ชนชาติกะเหรี่ยงหรือยางพวกหนึ่ง” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 436) กุลาดังนี้ “๒ น. ชนชาติตองสู่และไทยใหญ่, กุหล่า หรือ คูลา ก็ว่า; (ถิ่น-พายัพ) ใช้เรียกคนต่างประเทศ เช่น เรียกชนชาติฝรั่งว่า กุลาขาว, เรียกชนชาติแขกว่า กุลาดำ” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2552:135) เจ้าทางยังแหวแห่งรัฐฉานได้กล่าวถึง the kula (Indians) (Chao Tzang Yawng hwe 1987,3)

³เอกสารทางการของสยามเรียกกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ฝั่งตะวันตก หรือฝั่งขวาแม่น้ำโขงกลุ่มหนึ่งว่า “ตองสู่” แต่กลุ่มกุลานโนใหญ่ได้ยึดหลักการสะกดนามสกุลของบรรพบุรุษและถอดความเป็นภาษาไทยว่า “ตองสู่” ตามการขึ้นทะเบียนคนต่างด้าวในปีพ.ศ.2480 ทั้งยังพบหลักฐานที่จารึกนามสกุล “ตองสู่” เอาไว้บนอัฐิธาตุของทายาทกุลาทองสู่ ณ วัดทุ่งสว่างอารมณ์ (วัดโนนกูลา) บทความนี้จะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า กุลา, กุลาตองสู่ และตองสู่ หากอ้างอิงจากต้นฉบับ หรือเอกสารอื่นๆ จะคงคำเรียกและการเขียนตามต้นฉบับ หากพอคำเรเหล่านี้ เรียกตนเองว่า “ตองสู่” พวกเขาคือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงดำหรือกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ (Schliesinger, 2000: 214) มีข้อสังเกตว่าพอคำเรกุลา แห่งบ้านโนนใหญ่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มกะเหรี่ยงดำ

กุลามีเป้าหมายในการเดินทางที่หลากหลาย กล่าวคือ การค้าขายปศุสัตว์, การค้าผ้าไหม, การค้าฝิ่น, และเพื่อค้นหาสิ่งของมีค่า อาทิ พลอย, ไพลินและทองคำ (พระอาจารย์สมคิด, สัมภาษณ์: 2556; บุญ พนมแก่น, สัมภาษณ์: 2556) เป็นต้น กลุ่มกุลาทองสู่ที่ต้องการค้นหาของมีค่าจึงมุ่งเดินทางไปสู่ เมืองไพลินชะแมร์ เหมืองพลอยชายแดนศรีสะเกษชะแมร์ (สงครามชัย ลีทองดี, 2553) จันทบุรี และลาวตอนใต้ ด้วยเหตุนี้ เส้นทางเดินทางของกุลามีหลายเส้นทางด้วยกัน (พุทธราช มาสงค์, 2557) “ซึ่งปรากฏครอบคลุมในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงและลุ่มแม่น้ำสาละวิน

⁴งานวิจัยนี้เกิดขึ้นภายหลังโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเรื่องการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กุลานโนใหญ่ในจังหวัดอุบลราชธานี กับจังหวัดยโสธร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงไม่ปรากฏในการทบทวนวรรณกรรม หรืองานศึกษาและวิจัยที่ผ่านมา

คณิงนิตย์ จันทบุตร นักปรัชญาและนักประวัติศาสตร์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี คือนักวิชาการไทยคนแรกที่ชี้ว่ากลุ่มกุลาบ้านโนนใหญ่ คือกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ (คณิงนิตย์ จันทบุตร, 2542) นักวิชาการตะวันตก กล่าวคือ Joachim Schliesinger ได้ให้ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกลุ่มย่อยในชื่อ Thaungthu หรือ Pa-O ที่ตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ของรัฐฉานแล้วหันไปนับถือพุทธศาสนา พร้อมการประยุกต์วัฒนธรรมฉานเข้าสู่วัฒนธรรมตนเอง (Schliesinger, 2000: 214) กรณีเหล่านี้นายอานนท์ ไชยสัตย์ ได้อธิบายที่มาของบรรพบุรุษเอาไว้ที่น่าสนใจดังนี้ “ผมอยากบอกว่าพระที่นั่งเหืองรูปหนึ่ง มาตามหาร่องรอยบรรพบุรุษที่บ้านผมด้วย ท่านบอกว่า พวกเราเป็นไทยใหญ่เผ่าปะโอ กุลาไผ่ผอมยาวมัดผม ผู้หญิงกุลาจะมัดผม มัดผม ผิดชาวนะ” (อานนท์ ไชยสัตย์, สัมภาษณ์: 2556)

เป็นที่น่าสังเกตว่า กุลาได้เดินทางมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านโนนใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่มีฐานะเป็น “เชยสู้” ประกอบอาชีพพ่อค้าเร่ระหว่างภูมิภาค ด้วยปัญหาความไม่สงบสุขในดินแดนพม่า⁵ กุลาได้ตัดสินใจดำรงชีวิตเป็นคนต่างด้าว ในราชอาณาจักรไทย ส่วนลูกหลานกุลานั้นได้ดำรงชีวิตตามอย่างวัฒนธรรมไทลาว ของมารดา ระหว่าง พ.ศ.2500-2525 ลูกหลานกุลาโนนใหญ่บางกลุ่มได้ละทิ้งบ้านเกิดเมืองนอน ทำงานขายแรงงานในกรุงเทพมหานครและภาคใต้ราชอาณาจักรไทย จากการสำรวจข้อมูลเอกสารสามารถแบ่งงานศึกษาที่เกี่ยวข้องได้รวม 8 ประเด็น

ประเด็นแรก สถานภาพและบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์กุลากับรัฐบาลสยาม เอกสารร่วมสมัย หรือเอกสารชั้นต้น ได้อธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กุลากับทางการสยาม ใน 3 ลักษณะ ลักษณะแรก กุลาฟ้องร้องคดีความในฐานะผู้ที่ถูกกดขี่ (คำมับ ต่อ่งสู้, 105-106: ใบบอกเมืองอุบล) ลักษณะที่สอง กุลาในฐานะผู้ร้ายและ (เพี้ยะนางวงษ์, 105-106: ใบบอกเมืองอุบล; เพี้ยะละคร 106, :ใบบอกเมืองอุบล) ลักษณะที่สาม ข้อมูลจำนวนกุลาที่ทำงานในพื้นที่เหมืองแร่สยาม ในปีพ.ศ.2525 จริยวรรณ อภรณ์รัตน์ ได้เสนอวิทยานิพนธ์ “ปัญหาของรัฐบาลไทยสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับคนเอเชีย ในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศส” ในประเด็นการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่ต้องขึ้นศาลไทย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสยามประสบความสำเร็จพอสมควร ในการผลักดันให้พวกเขาต้องมาขึ้นศาลไทย ซึ่งนำมาสู่สาเหตุการปฏิรูปกฎหมาย และการได้รับเอกราชทางการศาลกลับคืนมาในปี พ.ศ.2481 (จริยวรรณ อภรณ์รัตน์, 2525)

⁵ สงครามพม่า-อังกฤษจำนวน 3 ครั้ง ช่วงปีพ.ศ.2369-2428

ประเด็นที่สอง ใครคือกลุ่มชาติพันธุ์กูลาแบ่งคำอธิบายออกเป็น 5 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 ลูกหลานกูลาบ้านโนนใหญ่ถ่ายทอดว่าบรรพบุรุษตนเองเป็น “คนต้องสู้” กลุ่มที่ 2 คนในชุมชนอีสาน ราชอาณาจักรไทยเรียกพ่อค้าเร่ต่างถิ่นมาจากพม่าว่า “กูลา” ชุมชนกูลาที่มีชื่อเสียง คือ บ้านโนนใหญ่ อำเภอน้ำขุ่น ใน กลุ่มที่ 3 วรรณกรรมสมัยสุโขทัย ที่ได้รับการวิเคราะห์ว่าอาจแต่งเติมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้พรรณานำแนกชาติภาษาต่างๆ เอาไว้ดังต่อไปนี้

“ภาษาไทย๑ ลาวภาษา๑ ลาวน้ำหมึกภาษา๑ ลาวลื้อภาษา๑ ลาวเงี้ยวภาษา๑ ลาวทรงดำภาษา๑ ลาวทรงขาวภาษา๑... พม่าภาษา๑ รามัญภาษา๑ หวายภาษา๑ กระแซภาษา๑ ยะไข่ภาษา๑ ไทยใหญ่ภาษา๑ ตองซู่ภาษา๑... จีนฮ้อภาษา๑ จีนตาดภาษา๑ แกวญวนภาษา๑ มอญภาษา๑ ยางแดงภาษา๑ กะเหรี่ยงภาษา๑...” (กรมศิลปากร, 2513) กลุ่มที่ 4 ทางกรมสยาม สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้กล่าวถึง กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนอีสาน “...คนพื้นเมือง เป็นไทยเป็นพื้น นอกจากไทยมีเขมรส่วย แลลว่า แลมีชนชาวประเทศอื่น คือ ฝรั่งเศส พม่า ตองซู่ จีน...” (กรมศิลปากร, 2545: 291) กลุ่มที่ 5 นักภาษาศาสตร์กับนักมานุษยวิทยา ได้ตั้งข้อเสนอมว่า “ไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์กูลา”

ประเด็นที่สาม กลุ่มผู้ต่อต้านอำนาจรัฐได้จากหลักฐานใบบอก และประวัติศาสตร์อีสาน ที่ระบุการต่อต้านอำนาจรัฐ ด้วยการไม่ยอมเสียค่าหัวให้กับทางการสยาม ในพื้นที่มณฑลลาวพวน กล่าวคือ อำเภอนองสูง อำเภอกุฉินารายณ์ (บุญ พนมแก่น, สัมภาษณ์: 2556)

ประเด็นที่สี่ ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้เป็นตำนานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร้อยเอ็ดและเมืองมหาสารคาม กลุ่มคนไทลาวถ่ายทอดตำนานดังกล่าวในลักษณะบอกเล่าแบ่งได้เป็น 4 ตำนาน (สุรสม กฤษณะจุฑะ, 2557)⁶ ตำนานที่หนึ่ง การค้าขายครั้งของกูลาในครั้งน้อยและครั้งใหญ่ ไพฑูรย์ มีกุล ได้ตั้งข้อสังเกตจุดกำเนิดของทุ่งกุลาร้องไห้มาจากการเดินทางค้าขายของพ่อค้าฉาน⁷ (Paitoon Mikusol, 1984: 102-3) ตำนานที่สอง ทุ่งปะหลาน ตำนานที่สามทุ่งกุลาร้องไห้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546: 328-337) ตำนานที่สี่พระนางแสนสี

⁶งานวิจัยนี้เกิดขึ้นภายหลังโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเรื่องการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์กูลาในจังหวัดอุบลราชธานี กับจังหวัดยโสธร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จึงไม่ปรากฏในการทบทวนวรรณกรรม หรืองานศึกษาและวิจัยที่ผ่านมา

⁷บันทึกต่างชาติได้ให้คำอธิบาย ฉาน “เป็นชื่อที่พวกฉานแห่งลุ่มน้ำสาละวินเรียกตนเอง ส่วนพวกลาวเรียกคนพวกนี้ว่า “เงี้ยว” และข้าพเจ้าแทบจะไม่อยากกล่าวเลยว่าชื่อ “ฉาน” เป็นชื่อที่ชาวพม่าเท่านั้นเรียกชาวไทย” (มิสเตอร์ ดับบลิว.เจ.อาร์เซอร์, 2555: 114)

ประเด็นที่ห้า กลุ่มกุลาในฐานะพ่อค้าเร่ นักผจญภัย และนักเดินทางระหว่างภูมิภาคที่เด่นมากมาจากเอกสารชิ้นต้น ที่ระบุถึงกุลา/ต้องสู่ในฐานะพ่อค้า ข้าง วัว ฆ้อง กลอง ฆ้อง กลอง (Paitoon Mikusol, 1984:102-3) ที่เอาแก้ว แหวน เงินทอง และเครื่องประดับมาแลกเปลี่ยนกับชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Koizumi ได้ชี้ประเด็นกุลา/ต้องสู่คือ พ่อค้าที่บุกเบิกระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในฐานะพ่อค้าเร่ นักผจญภัย และนักเดินทางระหว่างภูมิภาค ที่มีพลังการซื้อปุศุสัตว์ในท้องถิ่น เพื่อนำไปขายยังถิ่นอื่นๆ (Koizumi, 1990:131-155)

ประเด็นที่หก ขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลา ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมาขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลา เป็นงานศึกษาที่ได้รับความนิยม มิ่งขวัญ ชนไพโรจน์ (2551) ในการนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาเอกลักษณ์ และขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลาในภาคอีสาน

ประเด็นที่ 7 งานเขียนเชิงสารคดี กล่าวคือ ประวัติศาสตร์สามัญชนคนทุ่งกุลา ของ เดช ภูสองชั้น (2546)

ประเด็นสุดท้าย การปรับตัวและการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ของชาวกุลา เนตรสุรางค์ สายยนต์ (2553) ได้วิจัยการปรับตัวและการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของชาวกุลาบ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ภายหลังการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้น พร้อมการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ในพื้นที่บ้านโนนใหญ่ ชี้ให้เห็นถึงการขาดงานที่ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับลูกหลานกุลาโนนใหญ่ กับประวัติศาสตร์ร่วมสมัยในประเด็นพ่อค้าเร่สุ่วิถีแรงงานอีสาน กุลาต้องสู่กับตำนานพื้นถิ่นอีสาน กับเส้นทางการค้ากุลาต้องสู่

วัตถุประสงค์การศึกษา งานศึกษานี้เลือกศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของครอบครัวกุลาโนนใหญ่จากพ่อค้าเร่สุ่วิถีแรงงานอีสาน ช่วงปีพ.ศ.2500-2525 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้คนเมืองอุบลราชธานีได้เริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับที่มาและภูมิหลังของตนเองในการสร้างประวัติศาสตร์ประชาชน เนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 ส่วน กล่าวคือ บทนำ วัตถุประสงค์ของการศึกษา มุมมองที่ใช้ในการศึกษา ประวัติศาสตร์บ้านโนนใหญ่ จุดกำเนิดของพ่อค้าเร่ในชุมชนโนนใหญ่ ลูกหลานกุลาโนนใหญ่กับวิถีแรงงานอีสาน ประกอบด้วย ชีวิตของคำใบ้ เครื่องสิ่ง กับ อานนท์ ไชยสัตย์ บทสรุป

มุมมองที่ใช้ในการศึกษา

งานศึกษานี้ใช้มุมมองทางประวัติศาสตร์ ขั้นตอนการศึกษาประกอบด้วย ขั้นตอนแรก การรวบรวมข้อมูลเอกสาร ขั้นตอนที่สอง การเก็บข้อมูลภาคสนาม เน้นการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า ขั้นตอนที่สาม การสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลบอกเล่า ขั้นตอนที่สี่ การเขียนบรรยายงานการวิจัยและการเผยแพร่สู่สาธารณะ ระยะเวลาที่ศึกษา ตุลาคม 2555 ถึง ตุลาคม 2556 เพื่อวิเคราะห์งานศึกษานี้ให้เป็นระบบ มากยิ่งขึ้น ทีมวิจัยได้ใช้กระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ครอบคลุมชุมชนกุลาในพื้นที่ ภาควะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดนครพนม พื้นที่ศึกษาหลัก ได้แก่ บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอกิ่งยางใต้ จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มประชากร กลุ่มผู้ใช้แรงงานในกรุงเทพมหานคร และภาคใต้ราชอาณาจักรไทย ช่วงปีพ.ศ. 2487-2525 กล่าวคือ นายคำใบ้ เครือสิงห์ บุตรชายกุลาต้องสู่กับมารดาพื้นเมืองไทลาวที่คนบ้านโนนใหญ่ให้ความเคารพและยกย่อง ในเรื่องความทรงจำที่มีต่อบรรพบุรุษกุลาต้องสู่ ทั้งมีประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร, จันทบุรีและภูเก็ต กับนายอานนท์ ไชยสัตย์หลานพ่อค้าเร่กุลาต้องสู่ กับย่าไทลาวกับบทเรียนวิถีแรงงานอีสานในเมืองหลวงราชอาณาจักรไทย

ประวัติศาสตร์บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอกิ่งยางใต้ จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านโนนใหญ่เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ภายใต้กระแสวัฒนธรรมหลัก 3 สาย ได้แก่ ขะแมร์ ล้านช้างและสยาม เมธี เมธาสิทธิ สุขสำราญ ได้เข้าสำรวจบริเวณด้านข้างโรงเรียนโอบาสวิทธาการซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาประจำชุมชน พบสถานที่ตั้งของโบราณสถานแบบขะแมร์ ปัจจุบันเหลือเพียงซากปรักหักพังของศิลาแลง วีรชาติ บุญสู่ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโนนใหญ่ให้ข้อมูล กรมศิลปากรได้ทำการสำรวจแหล่งโบราณสถานดังกล่าว พบว่ามีอายุร่วมสมัยกับกุลาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด (วีระชาติ บุญสู่, สัมภาษณ์: 2556) ชุมชนบ้านโนนใหญ่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับชุมชนอีสานที่มีวัฒนธรรมร่วมกับขะแมร์ หรืออาจเป็นเขตอิทธิพลของขะแมร์

ชุมชนโนนใหญ่ได้บอกเล่าปีเริ่มต้นของประวัติศาสตร์เอาไว้ในต้นทศวรรษที่ 2300 ถิ่นฐานแรกเริ่มของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวนั้นตั้ง ณ บริเวณ วัดบ้านโนนเก่า ต่อมาเกิดโรคราบาด (โรคห่า หรืออหิวาต์ตกโรค) ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ต่างแตกกระสานซ่านเซ็นไปตั้งรกรากในบริเวณโดยรอบ กล่าวคือ บ้านยางน้อย อยู่มาวันหนึ่งพระธุดงค์ได้ปักกลดนั่งสมาธิในบริเวณดังกล่าว ท่านได้ชี้ชัยภูมิอันเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานใหม่ คือบริเวณทิศใต้ห่างจากชุมชนเดิมราว 1 กิโลเมตร อันเป็นที่มาของชุมชนโนนใหญ่ในปัจจุบัน

หลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ ราวปี พ.ศ.2374 ชุมชนโนนใหญ่ต่างหวาดกลัวการพบปะกับชายจีนแปลกหน้าที่มาจากจำปาศักดิ์ นามว่า “เจ็กนาค” ต่อมา ชาวบ้านได้ค้นพบว่าเจ็กนาคไม่ได้น่ากลัวอย่างที่คิด ทั้งยังเรียกเจ็กนาคว่า “เจ็กซียา” เพราะเสพลีผืน เจ็กนาคเป็นช่างทองได้ตัดสินใจตั้งรกราก ณ บ้านโนนใหญ่ พร้อมการถ่ายทอดวิชาการตีทองให้กับคนในชุมชน ต่อมาบ้านโนนใหญ่เป็นที่รับรู้ของคนทั่วไปว่า “บ้านโนนช่างทอง” แหล่งผลิตเครื่องประดับทองรูปพรรณ ได้แก่ ต่างหู กำไลแขน กำไลข้อเท้า สร้อยข้อมือ ทักขะ การตีเงินของบ้านโนนใหญ่เป็นที่เลื่องลือในพื้นที่เมืองอุบลราชธานี “ด้วยการนำเงินเข้ามาหลอมเป็นเครื่องประดับ และเครื่องใช้นานาชนิด เมื่อเงินเก่าหมดลงไป การตีทอง และชุบทองได้รับการสานต่อจนเป็นรายได้หลักอันหนึ่งในชุมชน” (หลวงปู่ทอง, สัมภาษณ์: 2556) ปัจจุบันบ้านโนนใหญ่มีระบบเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การเป็นแหล่งเครื่องประดับชุบทองที่จำหน่ายสินค้าทั้งปลีกและส่งทั่วราชอาณาจักร เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเติบโตของเมืองอุบลขึ้นกับการมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางหรือสถานีแวะพักตามเส้นทางการค้าระหว่างแอ่งโคราชกับแอ่งสกลนคร และเส้นทางการค้าระหว่างภูมิภาคตามลำน้ำโขงและลำน้ำในสาขา กุลาต้องสู่บางกลุ่มจึงตัดสินใจเลือกบ้านโนนใหญ่ให้เป็นสถานีแวะพักระหว่างการเดินทางค้าขาย อานนท์ ไชยสัตย์ ได้ให้ข้อมูลว่า “ผมยังจำได้ว่า บ้านโนนใหญ่เป็นทางเกวียน ที่วัดทุ่งมีศาลา 9 ห้องเป็นที่พำนักของกองคาราวาน” (อานนท์ ไชยสัตย์, สัมภาษณ์:2556)

หลังสงครามพม่ากับอังกฤษครั้งที่ 1 (พ.ศ.2367-2369) รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษในพม่าได้ใช้นโยบายการแบ่งแยกและปกครองกลุ่มชาติพันธุ์⁸ ต้นทศวรรษที่ 2390 พบความหลากหลายของกลุ่มคนในชุมชนโนนใหญ่

⁸ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2369 สนธิสัญญาอันดาโบ เมื่ออังกฤษยึดครองพม่าได้ อังกฤษได้ดินแดนอาระกันกับตะนาวศรี ซึ่งพม่าตกลงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพื้นที่ กะจารี, ชินเตีย และมณีปุระ อังกฤษได้ใช้นโยบายการแบ่งแยกและปกครอง โดยการแยกชาวเขาออกจากชาวพม่า กลุ่มมิชชันนารีเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่การขัดเกลากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่พม่า เพราะคริสเตียนถือว่าพม่าเป็นศัตรู (หม่องทินอ่อง, 2557: 276) บรรดาผู้นำรัฐฉานพึงพอใจที่อังกฤษชนะพม่า เนื่องจากรัฐฉานติดต่อกับราชวงศ์คองบองผ่านระบบบรรณาการ, การส่งภาษีอากร กับการแต่งงาน หากพม่าอ่อนแอ ผู้นำรัฐฉานมุ่งการสร้างความสัมพันธ์กับอังกฤษทดแทนพม่า หม่องทินอ่องกล่าวถึง ราชวงศ์คองบองหวาดระแวงชาวอังกฤษ กลุ่มมิชชันนารีชาวอังกฤษจึงทำงานเผยแพร่ศาสนาอย่างอยากลำบากในหมู่คนพม่า ในขณะเดียวกัน สมัยพระเจ้า มินดง อังกฤษยังสนับสนุนให้กลุ่มกะเหรี่ยงต่อต้านอำนาจพม่า กระทั่งในปีพ.ศ.2418 พระเจ้ามินดงได้ตกลงยินยอมให้รัฐกะเหรี่ยงเป็นอิสระ (หม่องทินอ่อง, 2551:254)

ต้องสู่เดินทางมาตั้งรกรากที่บ้านโนนใหญ่มีญาติ 15 ครัวเรือน คนึงนิตย์ จันทะบุตร (2542) ได้ศึกษาอุลากลุ่มแรก 12 ครอบครัวกล่าวคือ (1) กลุ่มที่หนีศึกฮ่อ⁹ แล้วเดินทางค้าขาย มาเรื่อย ๆ แม่ใหญ่ล้อม เฒ่าคำหลอ มีน้องสาวชื่อแม่แก้วและคณาญาติ (2) พ่อใหญ่สามเมีย กับแม่คำ (3) พ่อใหญ่คำปานมีเมียเป็นลาวชื่อแม่ใหญ่ผองคนบ้านโนนใหญ่ (4) พ่อใหญ่คำแพง เมียลาวชื่อแม่สีดา (5) พ่อใหญ่อุ๊ดบิ เมียลาวชื่อแม่พา (6) พ่อใหญ่นายฮ้อย คำตัน หรือปู่จ้องคำตัน (7) พ่อใหญ่คำซุ แม่บุญ (8) ปู่จ้องย่อง แม่พวง (เป็นมรรคาทายก และสร้างอุทกสีมาที่หนองสิม) (9) พ่อยอดแสง แม่ทุม (10) หม่องโพย แม่ใหญ่ขาวใบ (11) อุหยี แม่ไม้ (12) พ่อจันะ แม่ใหญ่สา (คนึงนิตย์ จันทะบุตร, 2542: 264-265)

หลังสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 2 (2395)¹⁰ การแข่งขันกันหาผลกำไร ทางเศรษฐกิจของรัฐบาลอังกฤษกับฝรั่งเศสได้มุ่งการเปิดตลาดการค้ากับจีน ฝรั่งเศสวางแผน การสำรวจเส้นทางการค้าแม่น้ำแดงไปสู่จีนตอนใต้หรือแคว้นยูนาน

ระยะเวลาเดียวกันอังกฤษต้องการใช้แม่น้ำสาละวินไปยังจีนควบคู่ไปกับการสร้าง เส้นทางรถไฟจากรัฐฉานไปยังจีนตอนใต้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจส่งผลให้รัฐบาลอาณานิคม อังกฤษได้บังคับแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไปใช้ในการสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน¹¹ ในปีพ.ศ. 2395 คนพม่า มอญและกุกลาต้องสู่แห่งบ้านโนนใหญ่¹²

⁹James M'Carthy ได้กล่าวถึง ในปีพ.ศ.2394 ฮ่อเป็นชาวมุสลิมที่ถูกฮือขึ้นต่อต้านราชวงศ์ชิง (แมนจู) รู้จักกันทั่วไปว่า “กบฏไต้เผิง” กลุ่มแมนจูทำการปราบปรามกลุ่มไต้เผิงอย่างรุนแรงจน ในปี พ.ศ.2405 -2428 กลุ่มไต้เผิงต้องหลบหนีไปยังมณฑลต่างๆ ของจีน ตั้งเกีย ลิบสองจุไท ล้านช้าง ล้านนา ดำรงชีวิตด้วยการปล้นสะดม (M'Carthy, 1888:128-9); รัฐบาลสยาม ได้ทำสงครามปราบฮ่อช่วงปี พ.ศ.2408-2433

¹⁰สงครามพม่าอังกฤษครั้งที่ 2 เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 5 เมษายน- 20 ธันวาคม พ.ศ.2395 เมื่อสิ้นสุดสงครามพม่ายกดินแดนมณฑลพะโคให้กับอังกฤษ (ฮอดส์, 2513:577)

¹¹ช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง รัฐบาลสยามได้ดำเนินนโยบายการพัฒนาพื้นที่ตอนเหนือในกิจการ ป่าไม้ เหมืองแร่ ที่ดึงดูดให้กลุ่มคนในรัฐฉานได้เข้ามาทำงานในพื้นที่เชิงใหม่ แพร่และน่าน (Ramsy, 1979)

¹²คนกลุ่มนี้อาจเดินทางมายังบ้านโนนใหญ่หลังการสิ้นสุดสงครามอังกฤษพม่าครั้งที่ 1 ถึงก่อนปีพ.ศ.2395

ได้เริ่มการเรียไ้เงินเพื่อก่อสร้างวัดทุ่ง (วัดทุ่งสว่างอารมณ์) ในปีพ.ศ.2405 ผู้มีจิตศรัทธาเหล่านี้ได้อัญเชิญพระภิกษุเมืองเชียงตุง¹³ รู้จักกันในนามเจ้าบุญหรือเจ้ากัตติยะ (สะหลาโง) ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด วัดแห่งนี้สร้างเสร็จสมบูรณ์ในปีพ.ศ.2415 สถาปัตยกรรมที่เด่นคือศาลาการเปรียญศิลปะไทใหญ่¹⁴ ศาลา 9 ห้องสถานที่พักแรมของกองคาราวานพ่อค้าเร่กุลลาด้วยเหตุนี้ บ้านโนนใหญ่ได้ถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บ้านโนนกุลลา เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์กุลลาเข้ามาตั้งรกรากราว 60 ครอบครัว

หลังสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 3 (2428)¹⁵ รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษให้พื้นที่ฉานเป็นรัฐอารักขา (2430-2465) หม่องทินอ่องได้ให้ข้อมูล ช่วงปีพ.ศ.2430-2433 เซอร์ชาร์ลส์ ครอส์ไวต์ ข้าหลวงใหญ่ประจำพม่าได้บันทึกการทำพม่าสงบ ด้วยการปราบปรามกลุ่มกองโจรพม่าที่ต่อต้านระบอบอาณานิคม เน้นการบุกทำลายหมู่บ้านต้องสงสัยว่าเป็นกลุ่มกองโจร จับแกนนำแขวนคอบนต้นไม้ริมทางพร้อมการตัดหัวประจาน นโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าวได้ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ต้องสู่บางกลุ่มได้เดินทางออกนอกประเทศพม่า ด้วยการประกอบอาชีพแรงงานรับจ้าง และ กองคาราวานพ่อค้าเร่ มีข้อสังเกตว่า ในปีพ.ศ.2428 ทางกรมสยามได้จัดทำบัญชีกุลลาแขวงเมืองอุบลปรากฏหลักฐานร่องรอยของกุลลาที่อาศัยในพื้นที่อย่างเป็นทางการในฐานะ “เขยสู่” ซึ่งอาศัยอยู่อย่างยาวนานในแขวงเมืองอุบลราชธานีเป็นระยะเวลาถึง 20 ปี¹⁶ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ,2428) นายวันวิวัฒน์ พาลี นายอธิกิจ ในจิต นางสาวเพ็ญพร พันตรา นายชัยณรงค์ ไทยอ่อน นางสาวชลิตา ศรีพนม นายทิวากร อินทร์เสนา นายอภิวัฒน์ บุญยอ นางสาวสุมินตรา ไชยมาตย์ ได้เก็บข้อมูล

¹³ กลุ่มชาติพันธุ์หลักในเชียงตุง คือ ชาวไทเขิน

¹⁴เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเริงได้ตั้งข้อสังเกตศาลาการเปรียญหลังนี้ว่า เป็นสถาปัตยกรรมไทใหญ่ อานนท ไชยสัตย์และลูกหลานกุลลาต้องสู่ บ้านโนนใหญ่ได้ให้ข้อมูลสิมกุลลาที่งตั้งตาม

¹⁵ช่วงวันที่ 1 มกราคม- วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2428 สิ้นสุดสงคราม พม่ายึดครองดินแดนตอนบนของพม่าได้ พม่าได้ครอบครองพม่าอย่างสมบูรณ์

¹⁶หมายถึงบุคคลดังกล่าวเข้ามาในเมืองอุบลราชธานีในปีพ.ศ.2408 หลังสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่ 2 ปีพ.ศ.2395 สิ้นสุดลงไปได้ 13 ปี

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านศรีโค อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี สมัยรัชกาลที่ 5 พบกลุ่มชาติพันธุ์กูลาในพื้นที่ตำบลเมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ ในอดีตเป็นเขตปกครองของตำบลคูเมือง ชุมชนที่มีกูลาตั้งถิ่นฐานในแขวงเมืองอุบลนานที่สุดแห่งหนึ่ง พร้อมอธิบายว่า

“กูลาคือกลุ่มพวกพ่อค้าที่เดินทางมาทำการค้าแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งเดินทางผ่านมายังบ้านศรีโคแล้วได้มีการค้าขายกับผู้คนในพื้นที่ หลังจากนั้นก็จะเดินทางต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ เพื่อทำการค้าแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นต่อไป แต่ก็มีบางกลุ่มที่เดินทางผ่านมาบ้านศรีโคและได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านศรีโค ส่งผลให้ในพื้นที่บ้านศรีโคมีชาวกุลอาศัยอยู่จากการค้าขายนั้น กลุ่มคนที่เป็นพ่อค้าหาบของมาขายหรือ ไม่ก็ทางเกวียนนั้น

ส่วนใหญ่จะเป็นคนกูลา ซึ่งบางคนก็มาค้าขายที่นี่และตัดสินใจแต่งงานกับคนที่นี่ การค้าขายส่วนใหญ่เป็นการค้าแบบหาบเร่และทางเกวียน ชาวกุลส่วนใหญ่จะทำการค้าขาย ซึ่งเปรียบเหมือนดังพ่อค้าคนกลาง และที่นี้ขอกกล่าวถึงพ่อมกมุจากพม่าเมืองมะละแหม่ง ซึ่งทำอาชีพค้าขายเป็นหลักและได้แต่งงานที่นี่ ทำให้ในบริเวณนี้และบริเวณบ้านแมดนั้นส่วนใหญ่มีลูกหลานของท่านอยู่ด้วย” (รายงานการวิจัยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านศรีโค อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี สมัยรัชกาลที่ 5, 2556: 3-4)

ในปีพ.ศ.2480 รัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติต่างด้าว คนในบังคับอังกฤษ จำต้องเข้ามารายงานตัว และขึ้นทะเบียนคนต่างด้าวอย่างเป็นทางการ ต่อมาบุตรธิดากูลาต้องใช้นามสกุลตามมารดา (ทวี ไชยสัตย์, 2545: 5) วีรชาติ บุญสุให้ข้อคิดเห็นที่แตกต่างออกไป “ทุกคนใช้นามสกุลต้องสู่ตามพ่อ ผมได้ยินว่ากูลาต้องสู่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือคนดีกับคนที่เกเร ทางทรงคองยกไม่ออกว่าใครเป็นใคร จึงให้เราใช้นามสกุลตามแม่” (วีรชาติ บุญสุ, สัมภาษณ์: 2556) จริยวรรณ อาภรณ์รัตน์ได้ตั้งข้อสังเกต

“คนเอเชียในบังคับต่างประเทศหรือต่างชาติ” เหล่านี้ก่อปัญหาให้รัฐบาลไทยเพิ่มขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากอังกฤษกับฝรั่งเศสยอมอนุญาตให้ชาวอาณานิคมเป็นคนในบังคับ ดังนั้นคนในบังคับเอเชียจึงเพิ่มขึ้นนำมาสู่ปัญหาการปกครอง และเศรษฐกิจ เมื่อทำความผิด มักหลีกเลี่ยงกฎหมายไทย หรือไม่ยอมขึ้นศาลไทย โดยอ้างว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษกับฝรั่งเศส ความทรงจำของวีรชาติ บุญสู่ จึงมีความน่าเชื่อถือ เพราะสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กุลาต้องสู้คนในบังคับอังกฤษบางกลุ่มได้ล้มสตรัมฆ่า คนตาย แต่หลบหนีทางการ โดยอ้างว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษ¹⁷ การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1¹⁸ และครั้งที่ 2 เป็นเหตุผลที่สำคัญในการกำหนดให้กุลานใหญ่ไม่ต้องการกลับไปยังดินแดนมาตุภูมิ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการดำรงชีวิต ณ บ้านโนนใหญ่ในฐานะ “เขยสู่” ในปีพ.ศ.2481 รัฐบาลไทยได้รับเอกราชทางการศาล เนื่องจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้สิ้นสุดลงไป (จริยวรรณ อารณรัตน์, 2525:117-9) ในปัจจุบัน ชุมชนโนนใหญ่ถ่ายทอดความทรงจำ เรื่องกุลาต้องสู้ของบรรพชนต่อกลุ่มนักวิชาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้กลายเป็นอัตลักษณ์ ของบ้านโนนกุลา พ่อค้าเร่ที่มาจากพม่า

¹⁷ เพื่อให้ต่างชาติยอมให้คนในบังคับปฏิบัติตามกฎหมายไทย รัฐบาลไทยต้องปฏิรูปกฎหมาย ให้ทัดเทียมสากล เริ่มด้วย การว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญร่างประมวลกฎหมาย การก่อตั้งโรงเรียน กฎหมาย เพื่อผลิตนักกฎหมายในการรองรับระบบการศาลแบบใหม่เพื่อให้ทั้งสองประเทศ รู้สึกไว้วางใจ รัฐบาลกรุงเทพมหานครต้องยกดินแดนชะแมร์ส่วนโน กล่าวคือ เสียมราชู พระตะบอง ศรีโสภณ ให้กับฝรั่งเศส ทั้งยังยกดินแดนทางใต้ 4 รัฐ กล่าวคือ ปะลิส ไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู ให้กับอังกฤษ เพื่อให้รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษกับรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส ได้ผ่อนผันให้คนในบังคับได้ขึ้นศาลไทย (จริยวรรณ อารณรัตน์, 2525: 117-9)

¹⁸ จริยวรรณ อารณรัตน์ได้อธิบายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (2461) พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคที่พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทำสัญญาไว้กับอังกฤษ และฝรั่งเศส ทั้งนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นชาติแรกที่ยอมแก้ไขสัญญา ส่งผลให้รัฐบาลอังกฤษ กับรัฐบาลฝรั่งเศสได้ผ่อนผันสิทธิพิเศษทางการศาลกับการเก็บภาษีอากรแก่รัฐบาลไทย (จริยวรรณ อารณรัตน์, 2525: 118)

จุดกำเนิดของพ่อค้าเร่ในชุมชนโนนใหญ่

ช่วงปี พ.ศ.2390-2480 กุลาได้เดินทางค้าขายในภูมิภาคเป็นตัวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา และการแลกเปลี่ยนสินค้าในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Koizumi, 1990) ชุมชนพื้นเมืองอีสานได้พบพ่อค้าเร่กุลา หลังฤดูเก็บเกี่ยว เริ่มเดือนมกราคม-เดือนมิถุนายน สินค้าที่นำมาจำหน่ายได้แก่ ผืน หม้อทองแดง เครื่องเงินเครื่องประดับ ผ้าแพร สินค้าที่กุลารับซื้อได้แก่ ข้าว วัว ครั่ง

ช่วงทศวรรษที่ 2420 หลักฐานใบบอกเมืองอุบลบันทึก คดีวิวาท คดีลักขโมย โศกระบือ บางส่วนของโจทก์และจำเลยคือกุลาต่อ่งสู่ ความวุ่นวายในการจำแนกคนกุลาต่อ่งสู่ ส่งผลให้ในปี พ.ศ.2428 รัฐบาลสยามได้จัดการสำรวจการขึ้นทะเบียนกุลาในแขวงเมืองอุบล ในปีพ.ศ.2430 ใบบอกเมืองอุบลได้ระบุ คำร้องของเจ้าเมืองเดชอุดมในการแต่งตั้ง ร้อยตรีกำหนดานตองซูให้ดำรงตำแหน่งนายกองเลกควบคุมกุลา (กรมศิลปากร, 2545: 382) ทางกรมสยามได้ตอบกลับว่า ไม่อนุญาตให้คนสับเยกต์เป็นนายกองและไม่อนุญาตให้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ ทั้งนี้ให้หัวเมืองทำบัญชีที่ดินที่ครอบครองโดยกุลาส่งให้ทางการ (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2546: 142) การดำรงฐานะเป็นเขยสู่คือทางแก้ไขปัญหาที่ชาญฉลาด ทั้งนี้ชุมชนโนนใหญ่นิยมนิมนต์นางสาวแต่งงานกับกุลาต่อ่งสู่ เพราะมีฐานะที่มั่นคง (คำใบ เครื่องสิ่ง และหอมหวล สอนอาจ, สัมภาษณ์: 2556)

หลวงปู่ทองถือกำเนิดในปีพ.ศ.2462 ในครอบครัวคนไทลาวบ้านโนนใหญ่ ได้ทำความหลังถึงกลุ่มพ่อค้าเร่กุลาบ้านโนนใหญ่ในกิจกรรมการค้าระหว่างภูมิภาค เอาไว้อย่างน่าสนใจความว่า “เผ่าคำปานเป็นหัวหน้ากุลา ดูแลพวกพ้องทั้งหมด มีกงสุลกุลาที่โนนใหญ่ด้วย ทางกรมสยามไม่มีสิทธิเรียกเก็บเงินค่าหัว หรือเกณฑ์มาทำงานโยธา เพราะเขาเป็นคนบังคับอังกฤษ กุลาส่วนใหญ่เป็นพ่อค้า ค้าขายเป็นกองคาราวาน 3-15 คน ลูกน้องเป็นคนลาว หรือคนมาจากลำปาง เชียงใหม่ เส้นทางการค้าขายกินระยะเวลา 2-3 ปี หมายความว่า เขาออกจากโนนใหญ่ปีนี้ แล้วอีก 2-3 ปี จึงกลับมาที่โนนใหญ่ ส่วนใหญ่แล้วกลับไปค้าขายที่บ้านเกิดเมืองนอน ลูกน้องจะหาบของ หัวหน้าถือดาบ จ้าว ปืน ชีม้า หัวหน้าไว้วางใจลูกน้องมาก คนสมัยก่อนซื้อสัตว์ ไม่ลักขโมย ลูกน้องไม่เคยขโมยสินค้า ซึ่งแตกต่างกับคนสมัยนี้” (หลวงปู่ทอง, สัมภาษณ์: 2556)

ช่วงปีพ.ศ.2480-2500 กุลาได้นำสินค้าประเภทผ้ออง เครื่องเงิน เครื่องประดับ ผ้าและสีย้อมผ้าเข้ามาจำหน่ายในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือพร้อมการรับซื้อครั้ง นางทองแย้ม อินทรดิยะ อายุ 84 ปี อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม ได้อธิบายความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีต่อกุลาต่อ่งสู่แห่งชุมชนบ้านโนนใหญ่เอาไว้อย่างน่าสนใจความว่า “บิดาชื่อป็น อินทรดิยะเป็นคนเชียงใหมเป็นพ่อค้าเร่ มีพี่ชายอาศัยที่บ้านโนนใหญ่

อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี บิดาไปค้าขายในเขตที่ห่างไกล ไปถึงโคราช หนองคาย แรกเริ่มขายแอปไปซื้อที่เชียงตุงราคาอันละ .5 สตางค์ ฉนั้นเคยเดินทางไปค้าขายกับพ่อ ตอนอายุ 12- 15 ปี (พ.ศ.2484-2487) เป็นคนทำบัญชี เราไปนอนที่วัด อาศัยข้าวกันบาตร ขายสีย้อมผ้า เราเอาผ้าจากเรณูนคร ลงไปขาย แล้วซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปจากเมืองอุบลราชธานี ไปขายต่อให้ชาวบ้าน ในบางครั้งได้เดินทางไปแวะพักที่บ้านลุงอินตะด้วย” (ทองแถม อินทรติยะ, สัมภาษณ์: 2556)

นายพรหมมา จำปาทอง อายุ 73 ปี บ้านเมืองเตา ต.เมืองเตา อ.พยัคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้อธิบายความสัมพันธ์ของชุมชนเมืองเตากับพ่อค้าเร่กุลาดองสู่เอาไว้ดังนี้ “ชุมชนของเราเกี่ยวข้องกับกุลา ใน 2 ลักษณะ หนึ่งกุลาคือพ่อค้าเร่ ผมเกิดปี พ.ศ.2481 เมื่ออายุได้ 10 ปี เจอกุลามาจากเมืองอุบลขายทองแก่งแซน สีย้อมผ้า ตอนอายุ 12-13 ปี ไม่พบกุลากันเลย ลักษณะที่สองกุลามาขายของครั้งละ 5-10 คนเดินมา เพราะไม่อยากเสียเงิน...” (พรหมมา จำปาทอง, สัมภาษณ์:2556)

นายสวัสดิ์ ภูมิ อายุ 73 ปี เขยสู่บ้านดงครั้งใหญ่ ต.เมืองเตา อ.พยัคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้เล่าความประทับใจที่มีต่อพ่อค้าเร่กุลาคือ “ตอนเป็นเด็กจำได้ว่า เฒ่ากุลามาแล้ว เป็นคนอายุราว 30-40 ปี กุลามาเดือนเมษายน สะพายดาบยาวๆ มีกระบอกน้ำไม้ไผ่สะพายมาตักน้ำไปเรื่อยๆ เรียกว่าบังกระทิงน้ำ กุลามาค้าขายหลังฤดูเก็บเกี่ยว มาซื้อครั้ง เอน้ำย้อมมาขาย กุลามาจากเชียงใน กลุ่มละ 2-3 คน การแต่งกายสืม่อฮ่อม กางเกงขาก๊วย ผ้าเตี่ยว มีโจงกะเบน มีลายสัก หากไม่สักผู้สาวไม่ชอบ ตอนผมอายุ 30 กว่าปี เจอแควมาขายผ้าในหมู่บ้าน” (สวัสดิ์ ภูมิ, สัมภาษณ์: 2556)

ช่วงปีพ.ศ.2500-2556 กุลาคือการเป็นพ่อค้าเร่ดำรงชีวิตในวัฒนธรรม ไท ลาว ไสว คำภูเมือง อายุ 68 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านดงครั้งน้อย ต.เมืองเตา อ.พยัคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. 2529-เกษียณให้ข้อมูลพ่อค้าเร่กุลาดังนี้ “ผมเกิดไม่ทันกุลาคือ แต่ได้รับฟังจากผู้เฒ่าผู้แก่ว่า เดือน 4-5 กุลาหาบครั้งมาขายมันแล้งมาก” (ไสว คำภูเมือง, สัมภาษณ์: 2556) ช่วงปี พ.ศ.2500-2530 กุลาคือคู่สมรสของแม่หลาน้อย แห่งชุมชนโนนใหญ่มีชื่อเสียงในอาชีพ หมอมนตร์ หมอเป่าและหมอสักยันต์ (หอมหวาน สอนอาจ, สัมภาษณ์: 2556)

ลูกหลานกุลานโนใหญ่กับวิถีแรงงานอีสานประกอบด้วย ชีวิตของคำใบ เครื่องลึงห์ กับอานนท์ ไชยสัตย์

คำใบ เครื่องลึงห์ลูกกุลากับแรงงานอีสาน

คณินนิตย์ จันทะบุตร ได้ศึกษากุลารุ่นที่ 2-3 แห่งบ้านโนนใหญ่มีด้วยกัน 27 ครอบครัว ครอบครัวแรกคือพ่อคำมุน ต้องสู้กับแม่ใหญ่สงค์ เครื่องลึงห์ (คณินนิตย์ จันทะบุตร, 2542: 265) คำใบ เครื่องลึงห์ที่ได้ถ่ายทอดความทรงจำเกี่ยวกับบิดาและครอบครัว คำมุน ต้องสู้เป็น ชาวเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า เดินทางมาค้าขาย แวะที่บ้านโนนใหญ่เที่ยวไปเที่ยว มา 2-3 ครั้งจึงตัดสินใจแต่งงานกับสงค์ เครื่องลึงห์ มีบุตรธิดารวมกัน 5 คน บุตรหญิงคนโต ชื่อบุญนำ ทองคำ บุตรชายคนแรกชื่อคำใบ เต็ม (สมาน) และเฉลิม (เสียชีวิตที่จังหวัดยะลา) ตลอดชีวิตของคำมุนมีอาชีพเป็นพ่อค้าเร่ ช่างฝีมือ และเกษตรกร

ภาพที่ 1 นายคำใบ เครื่องลึงห์. ที่มา: นางสาวพัชรี ธานี. วันที่ 5 มกราคม 2556.

คนทั่วไปเรียกคำมุนเป็นกุลานโนใหญ่ คำมุนกลับเรียกตัวเองว่าต้องสู้ เลี้ยงชีพ ด้วยการเป็นพ่อค้าเร่ ในแต่ละปีจะออกเดินทางไปค้าขายหลังฤดูเก็บเกี่ยว สินค้าที่ค้าขาย ได้แก่ ข้าว โสร่ง ผ้าคลุมหัว และซองตี่ซุด 5, 7, 9, และ 11 มีฝีมือด้านจักสานและก่อสร้าง สำหรับการทํานานนั้นไม่ชำนาญมากนัก ทุกครั้งที่บิดาเดินทางไปค้าขาย คำใบมักบเร้า ที่จะติดตามกองคาราวานพ่อค้าเร่กุลาล บิดาได้บอกว่า “เจ้ายังเด็กนัก มันลำบาก ทางมันไกล” วงจรชีวิตของคำมุนในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นไปอย่างเรียบง่าย ดังนี้ ตื่นเช้าราว ตี 5 หากเป็นฤดูทํานานจำต้องดูแลเรือกสวนไร่นา เวลา 08.00น. รับประทานอาหารเช้า

เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารเที่ยง ระหว่างเวลา 17.00-18.00 น. รับประทานอาหารเย็น ในปีพ.ศ.2483 เมื่อ คำใบอายุได้ 12 ปี บิดาได้เสียชีวิตลงไป กลารุ่นที่ 1.5¹⁹ เช่นคำใบ ได้กลายมาเป็นหัวหน้าครอบครัว การพลิกผันตนเองจากลูกหลานพ่อค้าเร่ต่างแดน ไปเป็นแรงงานอีสานเกิดขึ้น ระหว่างปลายทศวรรษที่ 2480- พ.ศ.2525 เช่นวิถีชีวิตของ นายคำใบ เครือสิงห์

1.1 ขยายแรงงานช่วงปี พ.ศ.2487-2490

ช่วงทศวรรษที่ 2480 ชุมชนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 เศรษฐกิจไทยตกอยู่ในภาวะตกต่ำเช่นเดียวกับเศรษฐกิจเมืองอุบลราชธานี คำใบ เครือสิงห์ (5 มกราคม 2556) ได้ระลึกถึงความหลังคราวเดินทางออกจากบ้านเกิดความรู้สึกว่า

พ่อตายไปรับจ้างทำไร่ ทำนาอาศัยบรรดาญาติพี่น้องให้ข้าวปลาอาหารพอประทังชีวิต รับจ้างตามบ้านเรือนหาเงินจุนเจือครอบครัว เมื่ออายุได้ 16 ปี หนีเข้ากรุงเทพฯ ทำงานโรงงาน ที่วงเวียน 22 ได้รับค่าจ้างเดือนละ 500 บาท รับเฝ้าโกดัง ซื้อมือหงะตันเซีย เป็นร้านขายของป่าด้วย ปอ ลูกจาก หมูหยองสุรินทร์ รังไหม ถั่ว งา ถั่วเขียว นายน้อยชื่ออาเม้ง จำได้ว่า แถ่แก่ให้เรียกว่า “อู” หากลูกค้าเข้าร้าน ตนจะไปตามอูมาตกลงกับลูกค้า อูลองใจตนหลายครั้ง เรื่อง เงินๆ ทองๆ ต่อมาอูให้ไปรับของที่หัวลำโพง นพวงศ์ นั่งไปกับรถกระบะमितซูบิชิ

อายุ 16-17 ปีไปชุดพลอยที่จันทบุรี ที่ไร่ส้มเดินทางไปถึงราวต้นปี ไม่รู้ว่าจะชุดได้ง่ายๆ จุดที่ชุดส่วนใหญ่คือช่องว่างระหว่างต้นส้ม เมื่อชุดเสร็จต้องกลบดินให้กับเจ้าของไร่ด้วย เรื่องชุดพลอย²⁰ ต้องสร้างหน้า (กระต๊อบ) เป็นที่พักอาศัยคราวชุดพลอย ทั้งยังทำงานเป็นเตี๊ยกโดยสารในจังหวัดลพบุรี อายุ 18-19 ปี กลับมาพักที่โกดังในกรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่ง แล้วกลับไปชุดพลอย ทดลองทำงานเป็นกรรมกรทุบหินในเมืองจันทบุรีด้วย (คำใบ เครือสิงห์, สัมภาษณ์: 5 มกราคม 2556)

¹⁹ หมายถึงลูกครึ่งกลาตองสุที่มีบิดาเป็นกลาตองสุกับมารดาพื้นเมือง กลารุ่นที่ 1.5 ที่เกิดในเมืองอุบลราชธานีมีความทรงจำต่อบิดาในฐานะพ่อค้ากลา เป็นคนตองสุ ทั้งยังเป็นรุ่นที่สืบสานวัฒนธรรมคู่ขนานของกลาตองสุกับวัฒนธรรมไทลาวไปยังรุ่นหลัง

²⁰ สำหรับการชุดพลอย เมืองจันทบุรียังเชื่อมโยงกับมูลเหตุ การเข้ามาแย่งชิงของกลุ่พ่อค้าเร่ กลาตองสุด้วย

ช่วงปี พ.ศ.2487-2490 คำใบ้ เครื่องสิ่งที่ได้เริ่มการเรียนรู้การขายแรงงานในเมืองหลวง อาทิ เฝ้าโกดังบริษัทหงะตันเซียที่รับซื้อของป่า ปอ ลูกจาก หมูหยองสุรินทร์ รังไหม ถั่ว งา ถั่วเขียว ซึ่งเป็นระยะการวางโครงสร้างระบบเศรษฐกิจไทยเพื่อคนไทย เพื่อทดแทน การขาดแคลนสินค้านำเข้าสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ก่อตั้งโดยคณะราษฎรสายทหาร บางกลุ่มที่กีดกันต่างชาติ ส่งผลให้รัฐบาลเข้ามาดำเนินกิจการ ธุรกิจต่อจากชาวจีนกับชาวยุโรป มีข้อสังเกตว่า รัฐบาลได้ทดลองกิจการแรกเริ่มในอุตสาหกรรมข้าว (ผาสุก พงษ์ไพจิตร กับคริส เบอเกอร์, 2539:203-7) การเลี้ยงสุกรเป็นกิจการในเครือข่ายของอุตสาหกรรม ข้าว (โรงสี) ซึ่งเชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์หมูของสุรินทร์ที่ส่งขายให้แก่บริษัท หงะตันเซีย

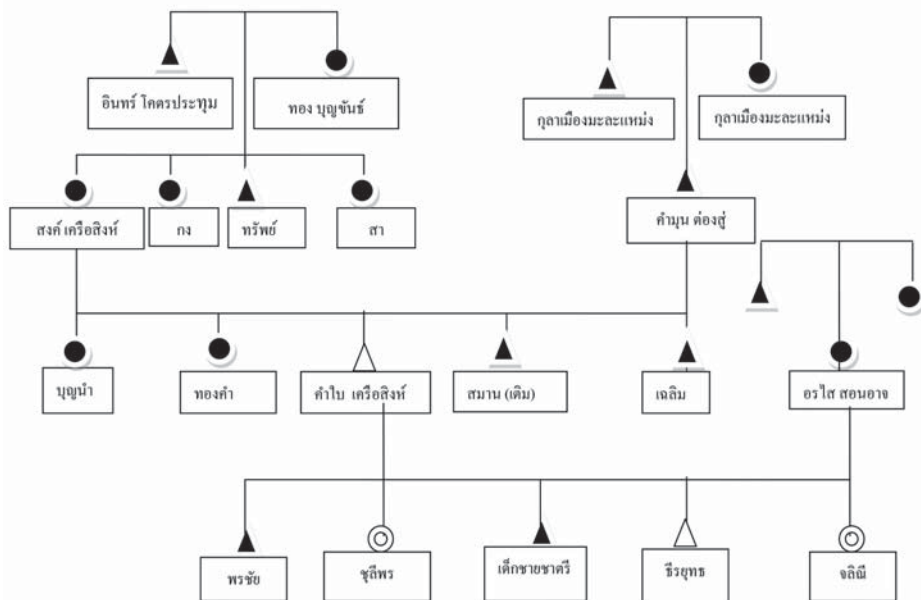
1.2 คนงานปักษ์ใต้ ระหว่างปีพ.ศ.2491-2503

ช่วงปีพ.ศ.2491-2503 คำใบ้ เครื่องสิ่ง ได้ทำงานขายแรงงานที่ปักษ์ใต้ แรงงาน พลัดถิ่นอีสานไม่ได้ปรากฏเฉพาะกลุ่มลูกหลานกุลาส่งสูง เนื่องจาก กลุ่มคนไทลาวในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้ขายแรงงานในพื้นที่ภาคใต้ของไทยด้วยเช่นกัน โดยประกอบ อาชีพที่หลากหลาย อาทิ แรงงานรับจ้างในภาคเกษตรกรรม แรงงานเหมืองแร่ กับแรงงาน รับจ้างทั่วไป คำใบ้ เครื่องสิ่งพบพานกับประสบการณ์ที่แตกต่างจากคนงานเฝ้าโกดัง เด็กรถและคนชุดพลอย เต็มไปด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจดังนี้

วันหนึ่งตัดสินใจเลิกการทำงานที่เมืองจันทบุรี ช่วงนั้นรอรถโดยสารคุยกับเกลอว่า แล้วแต่โชคชะตาจะนำเราไป ชั่วชีวิตใจเดียวพบคนบ้านเดียวกันที่แต่งงานกับคนเมืองจันทบุรี เขาชวนให้พอไปทำงานที่ปักษ์ใต้ เป็นลูกจ้างตัดไม้ทำฟืนรถไฟกับเพื่อน อัตราค่าจ้าง 1 หลา= 18 บาท ปกติแล้วคนหนึ่งจะตัดได้ 3 หลาต่อวัน ในปี พ.ศ.2498 ได้ตัดไม้ลำเขตมาเลเซีย นอนในคุก ปาดังเบซาร์ 4 คืน ทุกเช้าตำรวจมาเลยให้ตีหมกแพ ในวันที่ 4 ถ้าวแก่ เพ็ญจากหาดใหญ่ มารับตัวกลับ อยู่มาวันหนึ่ง แม่สงค์ เครื่องสิ่งได้ส่งข่าวบอกว่าป่วยหนัก ถึงคราววะ เยี่ยมผู้ให้กำเนิดยังบ้านเกิด เมื่อมาถึงโนนใหญ่ปรากฏว่าแม่สบายดี ดังนั้น จึงบอกแม่ว่า จะลงไปปักษ์ใต้แล้ว อยู่ไม่ได้แล้ว แม่ไม่ยอม ก็เลยท้าแม่ไปว่า ถ้าไม่ยอมให้กลับไป ทำงาน ก็หาเมียให้สิ มันเข้าทางแม่พอดี ตอนอายุ 27 ปี มารดาจับแต่งงาน อย่างไรก็ตาม เมื่อภรรยาท้องลูกชายคนแรกได้เดินทางกลับไปทำงานที่ปักษ์ใต้ (คำใบ้ เครื่องสิ่ง, สัมภาษณ์: 5 มกราคม 2556)

น่าสังเกตว่า คำใบ เครื่องสิ่งห์ ประทับใจชีวิตช่วงรับจ้างตัดไม้ทำฟืนรถไฟ เพราะได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าคิดเฉลี่ยแล้วมีรายได้ 54 บาทต่อวัน โดยเฉพาะเหตุการณ์ ในปีพ.ศ.2498 เนื่องจาก หลังการถูกปล่อยตัวจากคุกป่าดงเบขาร์แล้ว คำใบ เครื่องสิ่งห์ ได้แวะเยี่ยมบ้านเกิดและสมรส ผาสุก พงษ์ไพจิตรกับคริส เบเกอร์ ได้ตั้งข้อสังเกต ระบบเศรษฐกิจไทยสมัยสงครามเย็น ช่วงปีพ.ศ.2490 - 2510 มีจุดเด่นที่ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีความสัมพันธ์พิเศษกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและนักธุรกิจไทย-จีน (ผาสุก พงษ์ไพจิตรกับคริส เบเกอร์, 2539: 215-224)

แผนผัง ครอบครัวคำใบ เครื่องสิ่งห์

ที่มา: คำใบ เครื่องสิ่งห์ .13 กุมภาพันธ์ 2556 .การสัมภาษณ์.

คำอธิบายสัญลักษณ์: ⊙ หมายถึงเพศหญิงยังมีชีวิต △ หมายถึงเพศชายที่ยังมีชีวิต

● หมายถึงเพศหญิงเสียชีวิตแล้ว ▲ หมายถึงเพศชายเสียชีวิตแล้ว

1.3 คนงานเหมืองปิกซีได้ ระหว่างปี พ.ศ.2503-2515

มีข้อสังเกตว่า ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราคาแร่อยู่ในภาวะทรงตัว เจ้าของเหมืองแร่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูง บางส่วนได้หันไปประกอบกิจการเสริมด้านการเกษตร ในช่วงทศวรรษที่ 2510 เมื่อรัฐบาลหันมาส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงส่งผลให้เจ้าของกิจการเหมืองแร่ถูกกดดันให้เริ่มลงทุนในธุรกิจดังกล่าว (อัปสร ณ ระนอง, 2550) คำไบ เครือสิงห์ เดินทางไปปิกซีได้ในช่วงที่ขาดแคลนแรงงานสืบเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงปีพ.ศ.2503-2515 รับจ้างทำงานเหมืองแร่ที่ถูกกดดัน พังงา ครอบคลุมเวลาของแผนพัฒนาแห่งชาติฉบับที่ 1-2 (พ.ศ.2504-2514) แรงงานพลัดถิ่นอีสานชนคำไบ เครือสิงห์ (6 มกราคม 2556) รำลึกถึงชีวิตในเหมืองทุ่งนกขมิ้น “อายุ 20-40 ปี ทำงานที่ปิกซีได้เป็นคนงานเหมืองสนุกสนานมาก เพื่อนเยอะ ไม่เคยอดอยาก เพราะในเหมืองมีร้านค้า เราก็ไปซื้ออาหารการกินทุกอย่าง ไม่คิดอยากกลับบ้าน” (คำไบ เครือสิงห์, สัมภาษณ์: 6 มกราคม 2556)

อัปสร ณ ระนอง ได้ศึกษาและวิจัยกิจการเหมืองแร่ถูกกดดัน ได้ตั้งข้อเสนอนี้ในประเด็น การฟื้นตัวของกิจการเหมืองแร่ที่ถูกกดดันในช่วงปีพ.ศ.2484 - 2530 เป็นไปอย่างเชื่องช้า อย่างไรก็ตาม เจ้าของเหมืองแร่ยังคงได้ผลกำไรจากการค้าแร่ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สนับสนุนอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ด้วยการสร้างเส้นทางคมนาคมเชื่อมจังหวัดต่างๆ กับเส้นทางหลวงฝั่งชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อลดต้นทุนการประกอบกิจการให้กับเจ้าของเหมืองแร่ (อัปสร ณ ระนอง, 2550: 70) ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ที่เน้นการพัฒนาและก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานและเน้นการผลิตเพื่อส่งออก กล่าวคือ ข้าว ไม้สัก ยางพาราและดีบุก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2514) รัฐบาลไทยได้สานต่อโครงการพัฒนาโครงสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน กับ โดยเฉพาะการพัฒนาชนบท (อาคม เต็ม-พิทยาไพสิฐ และธานีทร์ พะเอม, 2009: 6)

1.4 ผู้ใหญ่บ้าน ช่วงปี พ.ศ.2516-2537

ในปี พ.ศ.2516 เศรษฐกิจไทยต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน เพราะรัฐบาลสหรัฐอเมริกายุติการช่วยเหลือ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และการขึ้นราคาน้ำมันของกลุ่มโอเปก (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551: 121) ภาวะดังกล่าวส่งผลให้คำไบ เครือสิงห์ ในวัย 45 ปี ได้ตัดสินใจเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม ที่พื้นที่ที่บ้านเพื่อน ญาติมิตรสนับสนุนให้ลงสมัครผู้ใหญ่บ้าน ช่วงปี พ.ศ.2516-2537 ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 จนเกษียณอายุราชการ (คำไบ เครือสิงห์, สัมภาษณ์: 2556)

โครงสร้างของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความสำคัญกับ “เขยลู่” ในฐานะเรียวแรงหลักของครอบครัวที่แต่งงานเข้ามาอาศัยร่วมในชุมชนของภรรยา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านโนนใหญ่มี 90 หลังคาเรือน ซึ่ง 60 ครัวเรือน เป็นครอบครัวเขยลู่ ตระกูลเครื่องสีห์กับตระกูลสอนอาจ (ภรรยาของคำใบ เครื่องสีห์) เป็นตระกูลเก่าแก่สายไทลาว ในชุมชน การคัดเลือกผู้นำชุมชนของคนในพื้นที่เมืองอุบลราชธานีก่อนปี พ.ศ.2542 ยึดหลักการร่วมกัน 3 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่ 1 สายตระกูลผู้นำชุมชนดั้งเดิม ลักษณะที่ 2 ผู้นำมีความรอบรู้ด้านสังคมภายนอก มีภาวะผู้นำสูง เป็นที่รักใคร่ของกลุ่มผู้อาวุโสและกลุ่มอื่นๆ ลักษณะที่ 3 ชุมชนลงมติเป็นเอกฉันท์ในการคัดเลือกบุคคลดังกล่าวให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน คำใบ เครื่องสีห์ คือ แบบอย่างกุลารุ่นที่ 1.5 ที่ผันตนเองไปเป็นกรรมกรรับจ้างในดินแดนที่ห่างไกลบ้านเกิด ในฐานะแรงงานอีสานพลัดถิ่นได้หล่อหลอมให้เขามีความเข้าใจต่อการเติบโตของสังคมภายนอก กลายเป็นปราชญ์ประจำชุมชนจนได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

2. อานนท์ ไชยสัตย์ เสนอกลากับวิถีแรงงานอีสาน

วันที่ 5-6 มกราคม 2556 อานนท์ ไชยสัตย์ อายุ 67 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านโนนใหญ่ คือบุคคลที่ปูพื้นฐานองค์ความรู้ชุมชนโนนใหญ่ให้กับทีมวิจัย พร้อมการบอกเล่าชีวิตของทวดกุลากับชุมชนโนนใหญ่เอาไว้ที่น่าสนใจความว่า “กุลามาจากพม่าคือต้องสู้ทวดผมเป็นทวด ทวดผมเป็นพ่อค้าเร่... ผมไม่ค้าขาย แต่งงานปี พ.ศ.2508 ในปี พ.ศ.2513-2524 ช่วงแรกทำงานโรงน้ำแข็ง ชี้อาชีพแล้วไปส่งลูกค้า ต่อมาขายบายไปขับแท็กซี่ (รถตุ๊กตุ๊ก) ที่กรุงเทพฯ ในปีพ.ศ.2524 เดินทางกลับเมืองอุบล ช่วงขับไล่พลเอกถนอมที่กรุงเทพฯ น่ากลัวมาก” (อานนท์ ไชยสัตย์, การสัมภาษณ์: 2556) ในช่วงปีพ.ศ.2513-2524 อานนท์ ไชยสัตย์ได้โยกย้ายครอบครัวไปใช้ชีวิตในกรุงเทพมหานคร เป็นลูกจ้างขับรถลากเล้งส่งน้ำแข็งย่านสะพานปลา กับขับรถรับจ้าง เมื่อกลับบ้านเกิดในปี พ.ศ.2525 ตรงกับการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) เน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่ ปรับสมดุลและสร้างความมั่นคง เพื่อพัฒนาระบบอุตสาหกรรม มีเป้าหมายที่การสร้างรากฐานให้สังคมก้าวสู่สมัยใหม่ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐและธานินทร์ ณะอม, 2009: 8)

ภาพที่ 2 นายอานนท์ ไชยสัตย์, นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ, และนางสาวพัชรี ธานี ขณะเดินทางไปยังป่าหลวงกลูา, ที่มา: นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.วันที่ 6 มกราคม 2556.

วันที่ 24 มิถุนายน 2556 ทีมวิจัยได้กลับไปพบอานนท์ ไชยสัตย์และภรรยา เพื่อตรวจสอบข้อมูล ขณะเสร็จภารกิจให้อาหารเลี้ยงสุกรที่สวนติดกับวัดทุ่งสว่างอารมณ์ พร้อมตั้งคำถามเพราะเหตุใดจึงละทิ้งบ้านเกิดเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ อานนท์ ไชยสัตย์ ให้ข้อคิดเห็นดังนี้ “ชีวิตที่บ้านอึดคัดขาดสน ผมจำได้หากละแวกบ้านมีงานบุญ พ่อจะพาผม ไปร่วมงานบุญพร้อมกับทำงานไปด้วย เราเป็นช่างซ่อมเครื่องประดับประเภทต่างๆ อาทิ เมื่อ สร้อยคอ สร้อยข้อมือขาด เราเป็นช่างที่เชื่อมต่อได้ การทำงานเป็นชาวพันธุ์พื้นเมือง ได้ผลผลิตที่ต่ำ ไม่เหมือนชาว ก.ข.” (อานนท์ ไชยสัตย์, สัมภาษณ์: 2556) ทรรศนะของอานนท์ ไชยสัตย์แสดงให้เห็นความพึงพอใจชาวพันธุ์ ก.ข. หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปัจจัยหลักที่ส่งอิทธิพลให้อานนท์ ไชยสัตย์ ได้เดินทางกลับบ้านเกิด คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524) และ 5 (2525-2529) ในการมุ่งแก้ไขช่องว่างของเมืองกับชนบท โครงการสร้างงานในชนบท การขยายพื้นที่เพาะปลูก กล่าวคือ อ้อย ข้าวและฝ้าย (นิรมล สุธรรมกิจ, 2551: 121-2, 124-5)

บทสรุป

ลูกหลานกุลานโนนใหญ่เป็นตัวอย่างของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับอิทธิพลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายจุดกำเนิดการล่มสลายของชุมชนหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือในทศวรรษที่ 2500 เพราะความยากจนหรือการต้องการแสวงหาโชคกลาง เมื่อทำงานต่างแดน ต่างส่งเงินกลับบ้านเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวบ้านโนนใหญ่ กระนั้นก็ตาม พ.ศ.2520 - 2525 กลุ่มลูกหลานกุลานโนนได้เดินทางกลับดินแดนมาตุภูมิพร้อมการดำรงสถานภาพเป็นผู้นำชุมชนในฐานะ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

มีข้อสังเกตว่า บิดาต้องสูญเสียถ่ายทอดวัฒนธรรมต้องสูญเสียกับลูกหลานกุลานโนนเนื่องจากปัญหาทางการเมืองในพม่าทำให้ต้องสูญเสียจิตใจตั้งหลักแหล่งในราชอาณาจักรไทยอย่างถาวร ทายาทรุ่นต่อมามีความจำเป็นต้องเรียนรู้ชวบนการทำให้เป็นพลเมืองไทยอย่างสมบูรณ์ หลายครอบครัวได้ดำรงสถานภาพเป็นชนชั้นกลางระดับสูงด้วยระบบการศึกษาแต่บางครอบครัวได้เรียนรู้ชีวิตตามวิถีแรงงานอีสานช่วงปี พ.ศ.2500 - 2525 เมื่อได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ในเมืองใหญ่ อาทิกรุงเทพมหานครและภูเก็ต ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมาครอบครัวทายาทกุลานโนนได้เดินทางกลับสู่ดินแดนบ้านเกิด บางกลุ่มได้มีโอกาสเป็นผู้นำชุมชนและอุทิศชีวิตในการสร้างความก้าวหน้าให้กับดินแดนบ้านเกิด

เอกสารอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- กรมศิลปากร.(2545).ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 9. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรม และ ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- คณินันต์ย์ จันทบุตร. (2542).เรียบเรียง.กุลานโนนใหญ่ ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1. กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. หน้า263-271.
- จริยารรณ อาภรณ์รัตน์.(2525). ปัญหาของรัฐบาลไทยสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เกี่ยวกับคนเอเชียในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศส.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ภาควิชาประวัติศาสตร์.คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ด๊บบลิว. เจ. อาร์เธอร์. (2555). ประเทศสยาม รายงานอันดับ 2 (พ.ศ. 2431) รายงานการเดินทางสำรวจมณฑลเขมรใหม่ประเทศสยาม. ในกรมศิลปากร.รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 2 . กรุงเทพฯ. กรมศิลปากร
- เดช ภูสองชั้น.(2546). ประวัติศาสตร์สามัญชน คนทุ่งกุลาร.กรุงเทพ ฯ : ศิลปวัฒนธรรม.

ชัยณรงค์ ไทยอ่อน,ชลิตา ศรีพนม,ทิวากร อินทร์เสนา,เพ็ญพร พันตรา,วันวิวัฒน์ พาลี,
สุมินตรา ไชยมาตย์,อริกิจ ในจิต,และอภิวัฒน์ บุญยอ.(2556).รายงานการวิจัย
การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านศรีไค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
สมัยรัชกาลที่ 5. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
เอกสารไม่ตีพิมพ์.

ชำนาญ ศิริวารินทร์รวบรวม.(2539).ประวัติบ้านโนนใหญ่. เอกสารอัดสำเนา.

กรมศิลปากร.(2513).นางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. พิมพ์ครั้งที่ 10.กรุงเทพมหานคร
: กรมศิลปากร.

ทวี ไชยสัตย์.(2545). หนังสือปกแดงกุลาโนนใหญ่ : เอกสารอัดสำเนา.

ทวีศักดิ์ เผือกสม.(2546).คนแปลกหน้านานาชาติของกรุงสยาม.กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.

นิรมล สุธรรมกิจ.(2551).สังคมกับเศรษฐกิจกรณีศึกษาประเทศไทย(พ.ศ.2500-2545).

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เนตรสุรางค์ สายยนต์.(2553).วิจัยการปรับตัวและการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ของชาวกุลา บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุบลราชธานี.

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม. คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเกอร์.(2539).เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพ.

กรุงเทพฯ ฯ. Silkworm Books.

พุทธราช มาสงค์.(2557).โครงการวิจัยเส้นทางการค้ากุลาต้องสู่ระหว่างปีพ.ศ.2425-2488.

เงินกองทุนส่งเสริมและการ พัฒนาการผลิตบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี

มิ่งขวัญ ชนไฟโรจน์.(2551).แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูและพัฒนาเอกลักษณ์

และขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กุลาในภาคอีสาน.วิทยานิพนธ์

ระดับดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สงครามชัย ลีทองดี.2553.หนังสือที่ระลึกงานนมัสการและสมโภชพระเจดีย์วัดบ้านโนนเก่า.

อุบลราชธานี : ม.ป.ท.

สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2546).ทุ่งกุลาอาณาจักรเกลือ 2,500 จากยุคแรกเริ่มล้ำหลัง ถึงยุคมั่งคั่ง

ข้าวหอม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มติชน

สุธิดา ตันเลิศ.พัชรี ธาณี. เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.สุรัชดา คณิงเพียร.และอนันต์ธนา เมธานนท์.

(2556).โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม:โครงการรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์

กุลาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร.มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สุรสม ฤกษ์จุฑะ.(2557).*กลาต่องสู่ตำนานพื้นถิ่นอีสาน*.เงินกองทุนส่งเสริมและการพัฒนา
การผลิตบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

หม่องทินอ่อง.(2551).*ประวัติศาสตร์พม่า*.พิมพ์ครั้งที่ 3. เพ็ชรี สุมิตร.แปล.กรุงเทพ ฯ
: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.

_____. (2557).*ประวัติศาสตร์พม่า*.พิมพ์ครั้งที่ 4 เพ็ชรี สุมิตร.แปล.กรุงเทพ ฯ :
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (พฤษภาคม 2546).กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5
กระทรวงมหาดไทย (รสม.-2.12 ก) เล่ม 1 ในจำนวน 3 เล่ม-ปีที่ 4 กล่อง 1.

_____. (ต.ค.105-พ.ค. 106).*คำมับ ต้องซู บังคับอังกฤษกล่าวโทษหลวงภักดีณรงค์*
ว่าชำระความกดขี่ร้ายที่นา. กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย
รศ.105-106 -ปีที่ 5กล่อง 1.

_____. (2428).*ตารางบัญชีกุลแขวงเมืองอุบล*. กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5
กระทรวงมหาดไทย. ร.5 ม.2 12ก.

_____. (26-27ก.พ.114).*บัญชีสำมะโนครัวแขวงบ่อพลอยไพลิน*. กรมราชเลขาธิการ
รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย-ปีที่ 2 มร.5 ม 30/2.

_____. (105-106). *เพี้ยนามวงษาหาว่านายร้อย คำตัน คำลู่ ลักเอาโคไปฆ่ากิน*.
กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย รศ.105-106 -ปีที่ 5 กล่อง 1.

หोजดหมายเหตุแห่งชาติ.(พ.ย. 106). *เพี้ยหลวงละคร และนายบุตรดา ยิงต้องซูผู้ร้ายที่รักโคตาย*.
กรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 กระทรวงมหาดไทย รศ.105-106 -ปีที่ 5กล่อง 1.

อัปสร ณ ระนอง.(2550).*การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากกิจการเหมืองแร่ดีบุก*
สู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต พ.ศ.2484-2530.
(วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร).

อาคม เติมพิทยาไพสิฐ และธานีรินทร์ ฝะเอม.*สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ*
และสังคมแห่งชาติ:บรรยายสำหรับหลักสูตรบริหารระดับสูง กระทรวงอุตสาหกรรม
รุ่นที่ 10. (17 สิงหาคม 2552). โรงแรมรอยัลปรีนเซส หลานหลวงกรุงเทพมหานคร.
เวลา9:00-12:00น.http://www.nesdbgo.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=2795.
(เข้าถึงเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม2559).

ฮอลส์ ดี จี. (2513).*ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์*
ภาคพิสดาร เล่มที่ 2. ตีพิมพ์ครั้งที่ 3. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ.บรรณาธิการ. กรุงเทพ ฯ
: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Chao Tzang Yawngnwe. (1987). THE SHAN OF BURMA: Memoirs of a Shan Exile. Singapore: INSTITUTE OF SOUTHEAST ASIAN STUDIES.
- Koizumi, Junko. (September 1990). Why the Kula Wept: A Report on the Trade Activities of the Kula in Isan at the End of the 19th Century. Southeast Asian Studies Vol 28, No.2 . (1990): 131-153.
- M'Carthy James. (Mar 1888). Siam. *Proceedings of the Royal Geographical Society and Monthly Record of Geography New Monthly Series, Vol. 10*, No.3, pp.117-134.
- Ramsy, Ansil. (Feb. 1979). "Modernization and Reactionary Rebellions in Northern Siam." *The Journal of Asian Studies*, Vol. 38, No. 2, 283-297.
- Paitoon Mikusol. (1984). *Social and Cultural History of Northern Thailand from 1868-1910: A Case Study of the Huamuang Khamen Padung (Surin, Sangkha and Khukhan)*. Phd, in Anthropology, University of Washington.
- Schliesinger, Joachim. (2000). *Ethnic Groups of Thailand Non-Thai Speaking Peoples*. Bangkok: White Lotus.
- Steinberg, Joel. Ed. (1987). *In Search of Southeast Asia A Modern History*. NSW: Allen & Anwin.

การสัมภาษณ์

- คำใบ้ เครือสิงห์. 5 มกราคม 2556. สัมภาษณ์นางสาวพัชรี ธาณี. นายเมธี เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ. นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.
- _____. 6 มกราคม 2556. สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธาณี. นายเมธี เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ. นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.
- _____. 13 กุมภาพันธ์ 2556. สัมภาษณ์โดยนางสาวสุธิดา ตันเลิศ. นายอภิกิจ ในจิต. นายจำนงค์ ทะวีธร.
- บุญ พนมแก่น. 19 มกราคม 2556. บ้านชุมช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธาณี. นางสาวสุธิดา ตันเลิศ. นายเมธี เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ. นายจำนงค์ ทะวีธร. และนายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.
- บุญเลี้ยง พลจารย์. 13 มีนาคม 2556. อำเภอพยุบภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์โดยนางสาวสุธิดา ตันเลิศ. นางสาววราณี ขันธ์ดวง. นางสาวพิไลวรรณ ห่องขวาง.

นางสาวระพีพรรณ สมจิตร. นายวุฒิชัย นาคเขียว. นายอธิกิจ ในจิต. นายเอกสิทธิ์ บาลอ่อน
และนายชัยณรงค์ ไทยอ่อน.

พรหมมา จำปาทอง. 19 มกราคม 2556. บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อ.พยุหะภูมิพิสัย
จ.มหาสารคาม. สัมภาษณ์ โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.
นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.นายจำนงค์ ทะวีธร.และ นายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.
พระอาจารย์สมคิด. 6 มกราคม 2556. วัดโนนเก่า บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์ โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.
และนายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.

วีระชาติ บุญสุ. 2556.ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านโนนใหญ่ ตำบลก่อเอ้ อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดอุบลราชธานี.สัมภาษณ์โดย นางสาวสุธิดา ตันเลิศ. นายอธิกิจ ในจิต.นายจำนงค์ ทะวีธร.
สวัสดิ์ ภูมิ. 20 มกราคม 2556. บ้านดงครึ่งใหญ่ ต.เมืองเตา อ. พยุหะภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม.
สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นายจำนงค์ ทะวีธร. และนายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.

ไสว คำภูเมือง. 20 มกราคม 2556. บ้านดงครึ่งน้อย ต.เมืองเตา อ. พยุหะภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม.
สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นายจำนงค์ ทะวีธร. และนายพงษ์เมต พันธุ์เมือง.

หลวงปู่ทอง. 27 มกราคม 2556. วัดทุ่งสว่าง. ตำบลก่อเอ้ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอุบลราชธานี.
สัมภาษณ์โดยนายปกรณ ปุกหุด. นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.นางสาวอ้อมใจ พงษ์ลม.
และนายอธิกิจ ในจิต.

หอมหวน สอนอาจ. 27 มกราคม 2556. วัดป่าโนนเก่า ตำบลก่อเอ้ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอุบลราชธานี.
สัมภาษณ์โดยนายปกรณ ปุกหุด.นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.นางสาวอ้อมใจ พงษ์ลม.
และนายอธิกิจ ในจิต.

อานนท์ ไชยสัตย์. 5 มกราคม 2556.สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.

_____. 6 มกราคม 2556.สัมภาษณ์โดยนางสาวพัชรี ธานี.นายเมธี เมธาสิทธิ สุขสำเร็จ.
นางสาวสุธิดา ตันเลิศ.

_____. 24 มิถุนายน 2556.สัมภาษณ์โดยนางสาวสุธิดา ตันเลิศ.นางสาวสุรัชดา คะนิงเพียร.
นายจำนงค์ ทะวีธร และนายอธิกิจ ในจิต.